

TURUK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:16, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: **04.03.2019**

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: **20.03.2019**

Sayfa / *Page*: 397-409

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK706>

Yazar / *Writer*:

Sultan GÜÇTEKİN

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
sultan1991@outlook.com

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE İSİM TAMLAMASI KURAN EKLER KATEGORİSİ

Öz

Dilimizde oldukça büyük önem taşıyan isim - isim tamlamaları, gerek anlamsal gerekse işlevsel yönüyle geçmişten günümüze kadarki süreçte birçok araştırmacıların malzeme konusu olmuştur. İsim - isim tamlamalarındaki tamlama kuran eklerin fonksiyonlarının belirlenmesinde yeni bilgiler doğrultusunda yeni fikirler öne sürülmektedir. Her araştırmacı tamlama hususuna dikkat çektiğinde, yeni bir anlam ve yeni bir fonksiyon belirleme girişiminde bulunmaktadır. Fakat ne yazık ki Türk dili henüz bu kelime ve ek ayrımının yapılamayışından muzdarip bir konumdadır. Türk dilinde yandaş karşıtlık bakımından on ek kategorisi mevcuttur. Bu kategorilerden hareketle bu eklerin birçok yerdaşları ve bunun fonksiyonları bulunmaktadır. Bu çalışmamızda eserlerinin edebi değeri, dili kullanmadaki becerisi ve titizliği oldukça sağlam bir zemine dayanan Ömer Seyfettin'in "Perili Köşk" adlı kitabının içerisinde yer alan sekiz hikâyesinde (Perili Köşk, Ant, Kaşığı, Kütük, Nadan, Keramet, Teselli, Terakki) mevcut olan isim - isim tamlamaları, bunları meydana getiren ekler ve bu eklerin işlevleri üzerinde durulmuştur.

Eklerin kelime ile arasındaki münasebeti değerlendirilerek neden ayrı bir ek kategorisinde değerlendirilmesi gerektiği örnekler dâhilinde açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: yerdaş-yandaş karşıtlık, isim tamlaması, fonksiyon, Ömer Seyfettin, ek, kelime.

THE CATEGORY OF THE AFFIXES THAT MAKE NOUN PHRASES IN OMER SEYFETTIN'S STORIES

Abstract

Noun phrases, which have great importance in our language, have been the subject of research with their semantic and functional sides. New ideas have been put forward with the new information about the functions of the affixes that make noun phrases. Every researcher tries to find a new semantics and function when it comes to noun phrases. However, Turkish language is not suitable to make a difference between a Word and an affix. In Turkish language there is a category of prefix for opposite words. There are many cases and functions for these affixes based on the categories. In this study, we will examine the noun phrases and the functions of affixes in Ömer Seyfettin's eight (Perili Köşk, Ant, Kaşığı, Kütük, Nadan, Keramet, Teselli, Terakki) novels which have been the best in Turkish literature. We will explain the reason why we should put affixes into a different category from words thinking the relation between the affixes and the words.

Key Words: Prefix, noun phrase, function, Ömer Seyfettin, affix, word

İşaretler

- () : Bir sesin ya da şeklin varlığının şartlara bağlı, ihtiyari olduğunu gösterir.
- + : İsme bağlanmayı, isim kategorisini gösterir.
- : Fiile bağlanmayı, fiil kategorisini gösterir.
- ø : Bir gramer unsurunun, telaffuz edilmeyen ancak fonksiyonu korunan şeklini temsil eder.

Giriş

Ekleri iki başlık altında ve kelimeleri ikiden çok kabul eden bir ana düşünce etrafında toplanan tecrübeler kendini dilin unsurlarını sınıflamasında da göstermiştir. Ancak Türk dilinin ekleşme bilgisi, isim ve fiil olmak üzere iki başlık altında toplanabilecek kelimeler ve karşıtlık düzenine göre dizilen eklerin etrafında şekillenir. Gerek kelime-kelime gerekse de kelime-ek ilişkisi ana unsur yardımcı unsur yapısına göre dizilir ve dil yapımız gereği asıl unsur, daima yer ödünçlemeli kullanımlar dışında sondadır.

Cümle aşaması dahil, Türk dilinin bütün unsurları ekleşme bilgisi adı ile adlandırılabilir bir düzen içerisinde teşekkül ve inkişaf etmiştir. *Ekleşme dizisinin karşıtlık düzeni* adı ile karşılanabilecek bu düzen, isim ve fiil sınıfları, kelime ile kelime, kelime ile ek, ek ile ek; anlam ile

işlev, işlev ile işlev, alt işlev ile üst işlev; yardımcı unsur ile asıl unsur; tamlayan ile tamlanan; yandaş ile yerdaş ve öncelik ile sonralık arasındaki karşılıklı var etme/karşıtlık ilişkisine göre şekillenip işleyen bir denklemdir. Bu denklemin ana unsurları kelime ve ekten ibarettir. Kelimenin isim ve fiilden oluşan iki, ekin ana işlevleri yüklenen on çeşidi ile onların, ana işlevleri oluşturan ve sayısının sınırı sabitlenemeyecek olan alt türleri bulunmaktadır. (TURAN 2018:105) 1. Yapım Ekleri, 2. Çekim Ekleri “ismin hâl ekleri, iyelik ekleri, fiil çekiminin zaman ekleri ve şahıs ekleri” 3. Fiilimsiler, 4. Çatı Ekleri, 5.Çatı eklerinden sonra fiile gelen son ek olan olumluluk- olumsuzluk eki kategorisi (Aydın “Yılmaz” 2009:2342), 6. Teklik-Çokluk Ekleri 7. Soru Eki, 8. Sıfatlama Eki, 9. Ek fiil, 10. İlgi eki... gibi ek kategorilerinin sayısı artmaya açık olmakla beraber, azalmayacak bir şekilde sıralanır. Bu çalışmada isim tamlaması kuran ekler kategorisi Ömer Seyfettin’in hikâyelerinden yola çıkarak incelenecektir.

İsim tamlaması kuran ek kategorisinin morfolojik değeri ve işlevi üzerinde durmadan önce tamlamanın tanımına, oluşumuna ve sınıflandırmalarına bakmak gerekmektedir. Gramercilerimizin tamlama hususundaki yaptıkları tanımlardan hareketle bir çıkarımda bulunmamız gerekirse, genelinin tamlamanın en az iki kelimedenden oluştuğu ve aralarında anlam ilişkisi açısından ana unsur ve yardımcı unsur, öncelik ve sonralık bakımından bağlandığı kelime dizisi veyahut öbeği olduğu bilinmektedir:

Karahan (2013: 42), “İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim aitlik, içinde bulunma, sınıflandırma, belirtme ve anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır.” diye ifade etmiştir.

Ateş (2007: 151), “Adın bir başka adla kurduğu öbeğe tamlama denir. Adın bir başka adla tamlama kurması ya ek getirilerek ya da eksiz gerçekleşir. Tamlamada birinci sözcük tamlayan ikincisi tamlanandır.” demiştir.

Bilgin (2002), “Bir adın karşıladığı kavramı daha açık, daha ayrıntılı verebilmek için o adın başka bir adla ya da sıfatla oluşturduğu söz öbeğine tamlama denir. Ana öge tamlanan, açıklayan sözlere tamlayan denir. Tamlayan tamlananın yardımcı ögesidir.” diyerek tamlamayı belirtili, belirtisiz ve genişlemiş isim tamlaması olarak üçe ayırmıştır.

Bilgegil (2014: 108), “Birden fazla ismin; iyelik, tahsis cins, tür ve özellik ifade etmek üzere bir araya gelmesinden hâsıl olan birleşik sözlere isim tamlaması denir.” diyerek isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, isim grupları, ikizlemeler, edat grupları ve unvan grupları olmak üzere sekiz sınıflama yapmıştır.

Gencan (1971: 137), ”Adlar tümcede özne, nesne, tümleç gibi başka sözcükleri de tümler. Ad adı tümleyince ad takımı olur. Adıllar da adları tümler.” diyerek tamlamalar için takım terimini kullanmış ve takım olabilmesi için adların birbirlerini tümlemesi sonucu meydana geldiğini vurgulamıştır.

Delice (2016: 37), “Eskilerin terki-i izafi diye tanımladıkları iyelik, tahsis, tür, cins, bildirmek amacıyla iki veya daha çok isimden kurulan yüklemsiz sözdizimidir.” diyerek isim tamlaması yerine bağlam takımı, izafet, isim takımı, ad takımı, ad tümlemesi gibi terimlerin kullanıldığını da belirterek isim tamlamasını belirtili, belirtisiz ve zincirleme olarak üçe ayırmıştır.

Korkmaz (1992: 145), “Bir ismin anlamının tam olarak belirlenebilmesi için, o ismin, tamlayan görevindeki bir isim veya isim soyundan sıfat, zamir gibi başka bir kelime ile tamamlanmasıdır.” diyerek tamlamaların isim dışında farklı türlerden de oluşabileceğine değinmiştir.

Eker (2002: 349), “Tamlama bir ismin anlamının tam olarak belirlenebilmesi için o ismin tamlayan görevindeki bir isim ya da isim soyundan sıfat, zamir gibi başka bir sözcük ile nitelenmesi ya da belirtilmesidir.” diyerek Korkmaz’ın tanımına yakın bir tanımlama yapmıştır.

Vural ve Böler’in (2014: 186), “İsim tamlaması iki ya da daha çok ismin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim tamlamaları bir ismin anlamının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır.” şeklinde açıklamıştır.

Yukarıdaki tanımlarda gördüğümüz üzere gramercilerimizin büyük bir çoğunluğu Türk dilindeki tamlama çeşitlerini isim-isim tamlaması mantığı çerçevesinde ele almış ve bunları bu ana başlık üzerinden çeşitli sınıflandırmalara gitmiştir. Fakat bu tamlama görüşlerini savunan dilcilerimizin yanı sıra az da olsa tamlamanın bir tarafının hareket unsuru olabileceğini savunan dilcilerimiz de mevcuttur. Yalnız bu dilcilerimiz hareket unsuru olan kelimeyi ya tamamen tamlama olarak kabul etmiş ya da sınırlı tutmuşlardır.

Coşar (1993: 3), “Tek kelimeyle karşılanan nesne ve hareketleri daha geniş olarak ifade etmek veya tek kelimenin karşılayamayacağı nesne ve hareketleri karşılamak için kurulan kelimedden geniş birliklere ‘kelime grubu (belirtme) denilmektedir.” diye ifade eder.

Ergin (1977: 357), “Bir nesneyi ve hareketi karşılayan kelimelerin birlikte oluşturduğu topluluğa denir.” diyerek varlık gibi hareketin yani fiilin de bir tamlama unsuru olduğundan bahsetmiş, fakat bunu sınırlı tutmuştur.

Ediskun (2003: 114), “Türkçede kelimelerin öbekleşmesinde temel kural şudur: Önce yardımcı öge, sonra asıl öge. Bu temel kurala göre Türkçede: Kurallı bir cümlenin asıl ögesi fiildir, yüklemidir. Öbür kelimeler fiilin ya da yüklem yardımcı öğeleridir.” diyerek aslında fiilin ana unsur olduğunu, diğer öğelerin ise fiili görev ya da anlam bakımından tamamlayan yardımcı unsurlar olduğunu ifade etse de uygulamada bunu görememekteyiz.

Turan (2016: 4), “Türk Dilinin Eklerinin Sınıflandırmanın Esasları” başlıklı yazısında “Kelimeler, müstakil telaffuzlarını birbirlerine karşı koruyan ve anlamlarını münferit olarak algılamayı kolaylaştıran bir telaffuz aralığı süresiyle, önceki tamlayan (yardımcı unsur) sonraki tamlanan (asıl unsur) göreviyle ilişkili olarak sınırlanırlar; önceki kelime sonrakine tabidir.” diyerek tamlama kurmanın doğru esaslarını bizlere vermektedir. Bu esaslardan hareketle: Bir tümcenin meydana gelebilmesindeki asıl önemli olan unsur kelimedir. İsim ya da hareket bildiren bu kelimelerin birbirleri arasında öncelik ve sonralık ilişkisi bakımından anlamsal bir mantık çerçevesi oluşturması ve belirli bir düzen dâhilinde birbirlerini tamamlamasına isim tamlaması denir.

Türk dilinde kelime ile kelime arasındaki anlam ilişkisi asıl unsur (tamlanan) yardımcı unsur (tamlayan) arasındaki münasebete dayanmaktadır. Asıl unsur ve yardımcı unsur öncelik ve sonralık bakımından birbirlerine bir dizi şeklinde bağlanır. Kelime isim veya hareket bildirebilir. Birbirleriyle anlamsal bağ kuran bu tamlamaların da varlık ya da hareket unsuru olmasının gereği

yoktur. İsimler ve fiiller de birbirleri ile öncelik ve sonralık açısından bir anlamlı bütün oluşturabilir. Bu yapı tamlamanın yapısına etki edecek bir kıstas değildir. Yardımcı unsur olan tamlayanın asıl unsur olan tamlananı nitelik, nicelik, durum, aitlik, şekil, biçim, hareket, sebep, soru, çoğulluk, muayyenlik vs. bakımından tamamlaması sonucunda meydana gelmektedir. Bu yüzden bahsi geçen bu kelimelerin hareket veya varlığı karşılımları bir gereklilik değildir. Bu bahisten baktığımızda Türk dilinde toplamda iki tür kelime mevcuttur: İsim ve fiil. Bu iki kelime de yukarıda değindiğimiz gibi isim ya da fiil olup birbirlerini tamamlaması sonucunda tamlamayı meydana getirir demiştik. O halde Türk dilinde dört çeşit tamlama vardır diyebiliriz. Bunlar:

İsim-isim tamlaması: dünya + ø + nın hal + ø + i, uzun + ø + ø boy + ø

İsim-fiil tamlaması: sevk + ø + ø et-ø

Fiil- fiil tamlaması: bak-ø-a bak-ø-a gel-ø-, bak-ma-(y)a bak-ma-(y)a gel-ø, bak-ø-ıp gel- ø-

Fiil- isim tamlaması: koş-ø-an adam + ø şeklindedir.

İsim tamlamaları, ad tamlamaları (Ergin 2006: 381), izafet (Mayze: 1957, İnan 1958:283'den), terkīb-i izāfī, iyelik(mülkiyet) ilgisi (Deny 2012:669), kelime öbeği (Banguoğlu 2015: 496), ad öbeği (Boz: 2012: 21), isim takımı (Ediskun 2003: 114), ad takımı (Gencan 2001: 184), İyelik ardılı (Adalı 2004: 70) gibi isimlendirilmiştir. (Tek 2018: 398) Bunlara Gencan'ın ad tümlesi (Gencan 1971) başlığını da ekleyebiliriz.

İsim tamlaması kuran ekler bakacak olursak yine gramercilerimizin arasında göze çarpacak nitelikte bir fark olduğu söylenemez. Birçok gramercimiz isim tamlaması kuran ekleri ilgi ve iyelik kapsamında değerlendirip; belirtili, belirtisiz ve zincirleme olmak üzere en az üç kategoriye ayırmışlardır. Bu kategorilerin dışındaki ayrımlar da mevcuttur. Bunlardan bazıları:

Bilgegil'e göre (2014: 112-116) genitif ve iyelik (mülkiyet) eki isim tamlamasını kuran, çoğul eki ile hāl eki ise isim tamlamasına katılan eklerdir. Bilgegil, bu eklerden bahsederken bir kategori değişikliğinden bahsetmez. (Tek: 2018-399)

Gülsevin (2004: 1278-1280), dört sınıfa ayırdığı eklerden iyelik ve tamlayan eki dediği ekleri İşletme ekleri kategorisinde bağlantı kurucu ekler grubuna dâhil ederek, görevlerinin kelime veya kelime grupları arasında ilişki kurmak olduğunu belirtmiştir. (Tek 2018:399)

İbrahim Delice, (2000: 228) ilgi ve iyelik ekini yedili ek sınıflamasında iki kelimeyi birleştirme temel işlevine sahip kurucu ekler sınıfına dâhil eder. Ancak bu ekler sınıflamada, zarf-fiil, isim-fiil tekrar öbekleri gibi birçok ek ile aynı kategoriye paylaşırlar. (Tek: 2018-399)

Zikri Turan (2016: 8), "Türk Dilinin Eklerinin Sınıflandırmanın Esasları" adlı çalışmasında Türk dilinin eklerini onlu ek sınıfına ayırmıştır. Burada isim tamlaması kuran ekleri sıfatlama ve belirtme fonksiyonlu olarak iki gruba ayırmıştır. Bu eklerin diğer ekler gibi kendine has bir görevi olduğundan bahseder. Bu anlayıştan hareketle bakacak olursak: Her ekin kendine has bir değeri, görevi ve kelimeye yüklediği yeni anlamsal niteliği vardır. Bu bakımdan her ekin ayrı bir fonksiyon değeri vardır. İsim tamlaması kuran ekler yapım eki değildirler. Çünkü eklendikleri kelimenin anlamını değiştirmezler. Eklendiği kelime ister isim olsun ister fiil, filden isme veyahut isimden fiile geçişi sağlama görevini bünyesinde bulundurmazlar. Hal ekleri ile karıştırmamak gerekir

çünkü isim ile fiil arasındaki anlam ilişkisini belirlemezler. Diğer hareket bildiren kelimelere eklenen eklerle karıştırılması bahis bile olamaz. Demek oluyor ki isim tamlaması kuran eklerin kendine has ayrı bir sınıfı ve görevi vardır.

İsim tamlaması kuran ekleri iki gruba ayırabiliriz. Bunlar:

1. Belirtme fonksiyonlu ekler

2. Sıfatlama fonksiyonlu ekler

Burada önemli olan şunun ayrımını yapmak: Kelime tek başına zaten bir anlamdır. Belirtme fonksiyonlu ya da sıfatlama fonksiyonlu ekler kelimelere eklendiğinde önemli olan belirtme ve sıfatlama özelliğinin kelimeye değil eke ait olmasıdır. Bu nedenle Ekler eklendikleri kelimelere çeşitli fonksiyonlar yükler. Belirtme fonksiyonlu isim tamlamalarının bir grubu tamlayanı işaretleme ve ilgi fonksiyonuna sahip, diğer grubu sadece tamlananın iyelik eki aldığı ve bir grup ise tamlananın iyelik eki almadan oluştuğu tamlama gruplarıdır. Turan'ın (2016: 8) belirtme ekleri içerisinde ayrı bir grupta incelediği işaretleme + ilgi eki olarak karşımıza çıkan tamlayanda + ki ilgi ekini aitlik eki (Keskin 2003:38), (Korkmaz 1992: 6) olarak ayrı bir hal eki olarak değerlendiren yaklaşımlar mevcuttur. (Tek 2018:399)

Perili Köşk

Perili Köşk, Ömer Seyfettin'in hem hikâyesi hem de çeşitli hikâyelerini bir araya topladığı kitabıdır. Türk öykücülüğünün önde gelen yazarlarından olan Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde Milli edebiyat akımlarını görmekteyiz. Biz çalışmamızda Beyan yayınlarının 666. baskısı olarak Ekim 2016 İstanbul'da yayınlanan kitabın bölümlerini inceledik. Eserde sekiz hikâyeye mevcuttur. Biz bu hikâyelerdeki örnekleri hikâyenin adı ve sayfa numarasını belirterek vermeye çalıştık. Örneklerde belirtilen alt başlıkları belirlemedeki ölçüt: Tamlamaların aldığı ekler göre yüklendikleri fonksiyonlardır.

1. Belirtme Fonksiyonlu İsim Tamlaması Kuran Ekler

1.1. tamlayan + Ø / + lar + (n)In / + Ø tamlanan + Ø / + lar + iyelik eki / Ø + Ø + n / + ız

“fakat giren, komşuların lafına kapılır.” PK-13

(komşu + lar + ın laf + Ø + ı + n)

“çoluk çocuk arka odanın balkonuna çıktılar.” PK-16

(oda + Ø + ın balkon + Ø + u + n)

“kiracılardan ikisinin yüreğine inmiş.” PK-11

(kira + cı + lar + dan iki + Ø + si + n + in yürek + Ø + i + Ø)

“ölümünden sonrasına havsalası sığmıyor.” TSL-107

(Ø + Ø + Ø öl – üm + ü + n + den sonra + Ø + sı + Ø)

“sohbet etmek cehennem ateşinden beterdi.”NDN-88

(cehennem + Ø + Ø ateş + Ø + i + n)

“tebdil ağaları bir hafta kadar bütün şehri, civar köyleri, kasabaları, dağları, kırkırı dolaşırlar.”
NDN-89

(tebdil + ø + ø ağa + lar + ı + ø)

“itfaiye bölüğü, tulumbalar son gayretlerini sarf ediyorlardı.” KRMT-97

(itfaiye + ø + ø bölük + ø + ü + ø)

“en hafif bir patırtı dimağında gürültülü akislerle büyüyordu.”TSL-115

(patırtı + ø + ø dimağ + ø + ı + n)

“bizim asker” KTK-64

(biz + ø + im asker + ø + ø + ø)

“bizim kale” KTK-62

(biz + ø + im kale + ø + ø + ø)

1.2.ø + ø + ø tamlanan + ø / + lar + iyelik eki + ø + n / + ız / + ø

“musluğu koparıırken gözümle görmüştüm.” ANT-33

(ø + ø + ø göz + ø + üm + ø)

“çakı ile kollarını çizdiler.” ANT-35

(ø + ø + ø kol + lar + ın + ø + ı)

“derin bir gürültüsü sis içinde kaynıyor.” KTK-73

(ø + ø + ø gürültü + ø + sü + ø)

“askerler, gözleriyle kumandanlarını aradılar.” KTK-75

(ø + ø + ø kumandan + lar + ı + n)

“başımıza gelenleri anlattım.” ANT-41

(ø + ø + ø baş + ø + ım + ız)

“ne kaleniz kalacak, ne de kendiniz.”KTK-76

(ø + ø + ø kale + ø + n+ ız)

“gözlerini yerden kaldırıp cevap veremedi.” KTK-80

(ø + ø + ø göz + ler + i + n)

1.3. Morfofonetik - Morfolojik Yer Ödünçlemeli Belirtme Fonksiyonları

1.3.1. morfofonetik yer ödünçlemesi

“bir gece evvel gördüğü o rüya...” TSL-111

(ø + ø + ø gör- ø - dük + ü o + ø + ø rüya + ø + ø + ø)

“gösterdiği yararlıklarla nasıl padişahın gözüne girmişti.”

(ø + ø + ø göster - ø - dik + i yarar + lık +lar + ø + ø)

1.3.2. morfolojik yer ödünçlemesi

“gecesi eski sanduka sükutu sabahsız bir bela **odanın**” TSL-113

(gece + ø + si + ø oda + ø +nın)

1.4. tamlayan + ø / + lar + işaretleme + ilgi eki tamlanan + ø + / + lar

“mahalledeki kutsiyetini korudu.” KRMT-102

(mahalle + ø + de + ki kutsiyet + ø + i + n)

“ellerindeki baltaları, kancaları, hortumları düşürdüler.” KRMT-102

(ø + ø + ø el + ler + in + de + ki balta + lar + ı + ø)

“çalışma masasındaki kontrat kağıdını çabucak görmesini istedi.” PK-21

(ø + ø + ø çalış - ma + ø + ø masa + ø + sı + n + da + ki kontrat + ø + ø kağıt + ø + ı + n)

2. Sıfatlama Fonksiyonlu İsim Tamlaması Kuran Ekler

2.1. Gösterme

“bu adam, babamın seyisi, ihtiyarca bir Çerkez’di.” KŞĞ-47

(bu + ø + ø adam + ø)

“o gece hiç uyumadım.” ANT-56

(o + ø + ø gece + ø)

2.2. Renk

“mor dağlar gittikçe koyulaşıyor, gittikçe kararıyordu.” KTK-61

(mor + ø + ø dağ + lar)

“yerler kazıklanmış kır atlar yabancı kokular duyuyor gibi” KTK-61

(kır + ø + ø at + lar)

“dallarda kırmızı çullar, sırmalı eyerler asılı duruyordu.” KTK-61

(kırmızı + ø + ø çul + lar)

2.3. Huy, ahlak

“sahi namuslu bir asker” KTK-64

(namuslu + ø + ø bir + ø + ø asker + ø)

“çok yiğit gençlerdir.” KTK-64

(yiğit + ø + ø genç + ler)

2.4. Derece

“çok keskin, çok sivriydi.” ANT-51

(çok + ø + ø kes - kin + ø)

2.5. Öznellik

“köşkün arkasında küçük çam ormanında da **vahşi bir sessizlik** vardı.” PK-13

(**vahşi + ø + ø bir + ø + ø ses + siz + lik + ø**)

“en **eğlenceli bir oyundan** daha çok bizim hoşumuza gidiyordu.” KŞĞ-47

(**eğlen - ce + li + ø + ø bir + ø + ø oyun + ø**)

2.6. Karşılaştırma

“en **keyifli en eğlenceli şey** buydu.” ANT-49

(**en + ø + ø keyif + ø + li şey + ø**)

(**en + ø + ø eğlen - ce + ø + li şey + ø**)

“**daha sert bir sesle** haykırdı.” KTK-76

(**daha + ø + ø sert + ø + ø bir + ø + ø ses + ø**)

2.7. Tekrar

“sonra **büyük büyük taşlar** atılıyor”

(**büyük + ø + ø büyük + ø + ø taş + lar**)

“**tek tük tabanca**, tüfek atılmaya başladı.” KTK-73

(**tek + ø + ø tük + ø + ø tabanca + ø**)

2.8. Nitelik

“**beyaz, şık bir bina**, mermerdenmiş gibi göz kamaştırarak şekilde parlıyordu.” PK- 9

(**beyaz + ø + ø şık + ø + ø bir + ø + ø bina + ø**)

“**soğuk, nemli bir duman** kadar koyu bir sis her tarafı kaplamıştı.” KTK-70

(**soğuk + ø + ø nem + ø + li bir + ø + ø duman + ø**)

“bunlara **kıymetli erguvani elbiseler** giydirmişti.” KTK-63

(**kıymet + ø + li erguvani + ø + ø elbise + ler**)

2.9. Nicelik

“**büyük bir lağım** açtığı söyleniyordu.” KTK-73

(**büyük + ø + ø bir + ø + ø lağım + ø**)

“**küçük bahçenin** lale tarhlarını bile göremiyor.” NDN-83

(**küçük + ø + ø bahçe + ø**)

2.10. Sayı

“**on kişi** nasıl sığarız **beş odaya**” PK-9

(**on + ø + ø kişi + ø**)

(**beş + ø + ø oda + ø**)

“**yüz seksen lira**” PK-13

(**yüz + ø + ø seksen + ø + ø lira + ø**)

2.11. Yer-yön

“sağ taraftan topçuların ‘heya, mola’ları işitiliyordu.” KTK-72

(sağ + ɒ + ɒ taraf + ɒ)

2.12. Benzetme

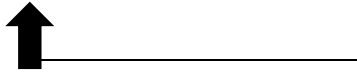
“Hacı Niyazi Efendi sokakta sarı aba cüppesinin cebinden **pirinç bir anahtar** çıkardı.” PK12

(pirinç + ɒ + ɒ bir + ɒ + ɒ anahtar + ɒ)

morfolojik yer ödünçlemesi

“**boyun at kadar** olduğu bakit...” ANT-47

boy + ɒ + ɒ + ɒ at + ɒ + ɒ kadar + ɒ + ɒ

2.13. Duyu

“deminkinden daha **sert bir sesle** haykırdı.”KTK-76

(sert + ɒ + ɒ bir + ɒ + ɒ ses + ɒ)

“**sıcak dudaklarını** tekrar parmağımın ucunda duyar...” ANT-43

(ɒ + ɒ + ɒ sıcak + ɒ + ɒ dudak + lar + ı + n)

2.14. Ham madde

“bu **demir aleti** hayvanın sırtına sürter fakat o ahenkli sesi çıkartamazdım.” KŞĞ-49

(demir + ɒ + ɒ alet + ɒ)

“pembe **ipek divanların** üzerine çarıklarıyla çıktı.” NDN-90

(ipek + ɒ + ɒ divan + lar)

“bir **altın kılıç**, bir işlemeli topuz ihsan ettiğini yazıyordu.” TSL-118

(altın + ɒ + ɒ kılıç + ɒ)

2.15. Soru

“**ne vakit** ” ANT-48

(ne + ɒ + ɒ vakit + ɒ)

“ kendi isteğiyle kalmış, **kaç defalar** bozulmuştu.” TSL-110

(kaç + ɒ + ɒ defa + lar)

“**hangi kaşağıyı?** KŞĞ-56

(hangi + ɒ + ɒ kaşağı + ɒ)

2.16. Unvan

“**samet bey** döndü, arkasındaki bekçiye:.” PK-9

(samet + ɒ + ɒ bey + ɒ)

“**papaz marten uruçgalo**” KTK-63

(papaz + ɒ + ɒ marten + ɒ + ɒ uruçgalo + ɒ)

“çiroz ahmet düşmemek için toplandı.” KRMT-101

(çiroz + ø + ø ahmet + ø)

2.17. Sıra

“son ümit Köse Vezir’deydi.” NDN-83

(son + ø + ø ümit + ø)

“birinci boğumun üstünde hala beyaz çizgi şeklinde duran bu küçük yara izi bence çok mukaddestir.” ANT-43

(bir + inci + ø + ø boğ - um + ø)

2.18. Belgisizlik

“fakat bir gece hepsi uyurken müthiş bir sarsıntı köşkü yerinden oynattı.” PK-18

(bir + ø + ø gece + ø)

“sabırsızlığa benzer bir elem duyarım.” ANT-25

(bir + ø + ø elem + ø)

“Fulek’e kadar dört beş kale var.” KTK-67

(dört + ø + ø beş + ø + ø kale + ø)

2.19. Zaman

“ertesi gün mıstık mektebe gelmemiştii.” ANT-41

(ertesi + ø + ø gün + ø)

“altı aylık çocuğunu düşürmüştü.” PK-11

(altı + ø + ø ay + ø + lk çocuk + ø)

Sonuç

Ömer Seyfettin’ in sekiz hikâyesinin yer aldığı Perili Köşk adlı kitabında isim tamlaması kuran ekler, kategori bakımından oldukça zengindir. İsim tamlaması kuran bu ek kategorisinde belirtme ve sıfatlama fonksiyonlu toplamda 1875 tane örnek tespit ettik. Bunların 1123 tanesi belirtme fonksiyonlu, 752 tanesi sıfatlama fonksiyonludur. Belirtme fonksiyonlu ve sıfatlama fonksiyonlu tamlamalar da eklerin yüklediği anlamsal nitelik bakımından farklı fonksiyonlara ayrılmıştır.

Eserde yer alan belirtme fonksiyonlu tamlama kuran ekler, genelde asıl unsur ve yardımcı unsur mantığı çerçevesinde büyük bir çoğunluğunun tamlayanın tamlananı belirtmesiyle meydana gelmiştir. Yer ödünçlemesi dahilinde ise morfofonetik ve morfolojik ödünçlemelere rastlanılmıştır.

Bu eklerden işaretleme + ilgi eki ile kurulan çerçeve de + ki’li, tamlayan + ilgi eki şeklinde kurulan çerçevede + ø, +dAn, +(n)In, +(I)m, şekilleri mevcuttur.

Eserde tamlananın telaffuz edilmediği bir örneğe rastlanılmıştır. Bir örnekte tamlananın anlamı tamlayandaki işaretleme (ki) ekinde barınmaktadır: “**onun sakalı seninkine (sakalma) benziyordu.**” şeklindedir.

Sıfatlama fonksiyonlu isim tamlamalarında sıfatlama ekleri on dokuz alt fonksiyona sahiptir. Bunlar: **Gösterme, renk, huy/ahlak, derece, öznellik, karşılaştırma, tekrar, nitelik, nicelik, sayı, yer-yön, benzetme, duyu, ham madde, soru, unvan, sıra, belgisizlik, zaman** şeklindedir.

Eserde sıklıkla: + ø, + II, + sIz, + IİK sıfatlama ekleri geçmektedir. Bu eklerle kurulan tamlamalarda göze çarpan bir husus da bir tamlananın birden fazla sıfatlandırma fonksiyonlu tamlayanlarla çeşitli kategorilerde ele alınmasıdır.

Eserde sıfatlandırma fonksiyonlu kelimelerin, belirtme fonksiyonlu kelimelere nazaran daha az olması, eserin öykü türü olmasından kaynaklandığını düşündürüyor. Genellikle çocuklar için yazılan bu hikâyeler daha az sıfatlandırmalarla metni daha anlaşılır kılmaktadır.

Sıfatlandırma fonksiyonlu isim tamlamalarına baktığımızda en fazla gözümüze işaret fonksiyonu çarpmaktadır. Bundan çıkan sonuç ise yazarın işaretlerden yararlanarak anlatmak istediği bir şeyi somutlandırmak istemesidir. Belirtme fonksiyonuna baktığımızda ise sahiplik anlamı dikkati çekmektedir.

KAYNAKÇA

- ATEŞ, Kemal (2007). *Türk Dili*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- AYDIN “YILMAZ”, Ayşe (2009). “Cümlelerin Sınıflandırılmasında Kullanılan Olumluluk-Olumsuzluk Kategorisi Üzerine”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3, 2339-2350.
- BİLGEGİL, M. Kaya (2014). *Türkçe Dilbilgisi*, Konya: Salkım Söğüt Yayınevi,
- BİLGİN, Muhittin, (2002). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları / 2874.
- COŞAR, A. Mevhibe, (1993). “Türkçe İsim Tamlamalarının Tasnifi”, İstanbul: Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü YTD Yüksek Lisans Tezi.
- DELİCE, H. İbrahim, (2016). *Türkçe Sözdizimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- EDİKSUN, Haydar (2003). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EKER, Süer (2002). *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları,
- ERGİN, Muharrem, (2006). *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- GENCAN, Tahir Nejat (1971). “*Dilbilgisi*” , İstanbul: Fen Fakültesi Basım Evi.
- KARAHAN, Leyla (2013). “*Türkçede Söz Dizimi*” , Ankara: Akçağ Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (1992). “*Grammer Terimleri Sözlüğü*” , Ankara: TDK. Yayınları.
- SEYFETTİN, Ömer (2016). “*Perili Köşk*” , İstanbul: Beyan Yayınları.
- TEK, Emel (2018). “Kendi Gök Kubbemiz’de İsim Tamlaması Kuran Ekler Kategorisi”, *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, s. 12, 395-408.

- TURAN, Zikri (2011). “Türk Dilinin Söz Diziminde Yer Ödünçlemesi”, *III. Uluslar Arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 16-18 Aralık 2010, İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- TURAN, Zikri, (2016). “Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları”, *TDK Türk Dil Bilgisi Toplantıları ve Eklerin Sınıflandırılması Sempozyumu*, İstanbul.
- TURAN, Zikri, (2018). “Türk Dilinin Eklerini Sınıflandırmanın Esasları”, *Türkbilig*, 2018/35: 97-110., s. 105
- VURAL - BÖLER, Hanifi - Tuncay, (2014). “*Ses ve Şekil Bilgisi*”, İstanbul: Kesit Yayınları.